

5779

Torah from Around the World

De oplossing voor de grootste problemen van de mensheid is niet gelegen in het afwijzen van technologie, maar in het verwerven van een zekere onafhankelijkheid ervan.

Abraham Joshua Heschel

Sjabbat 2 februari 2019 / 27 Sjewat 5779, Misjpatim, Sjemot/Exodus 21:1 - 24:18

Tanach blz. 151 - 159

Haftara: Psalm 15: 1 - 5

Tanach blz. 1250

vertaler: Channa Kistemaker

Commentaar: rabbijn Peter S. Knobel is emeritus rabbijn van Beth Emet, the Free Synagogue, te Evanston, Illinois.

[Het Engelse origineel](#)

Halacha en Haggada:

De wisselwerking tussen wet en verhaal bij het bepalen van Gods wil

In sidra Jitro van vorige week werden we overweldigd door de kracht van de ontmoeting tussen God en het joodse volk bij de berg Sinai. Het volk reageert op Gods aanwezigheid door te zeggen: „Alles wat de Eeuwige heeft gezegd zullen we doen.” (Sjemot/Exodus 19:8) De donder, de bliksem, de rook en het sjofargeschal waarmee het geven van de Tien Woorden gepaard gaat, is wat het meest in het oog valt op dat moment. Waarschijnlijk zullen niet veel van de mensen die daarbij aanwezig waren zich iets anders herinneren dan de rokende berg en de Goddelijke Aanwezigheid. De sidra van deze week, Misjpatim, (dat 'regels' betekent) vertaalt de ervaring naar concrete wetgeving. In *The Torah: A Modern Commentary* verdeelt rabbijn W.Gunther Plaut de sidra in drie stukken: wetten betreffende de eredienst, slavernij en letselschade (Sjemot 21:1-36); wetten betreffende eigendom en moreel gedrag (Sjemot 21:37-23:9); en voorschriften voor de priesters en bevestiging van het verbond (Sjemot 23:10-24:18).

Deze wetten (*halacha*) zijn ingebed in het verhaal (*aggada*) dat de Jisraëlieten meemaakten. Zoals de modern-Hebreeuwse schrijver Chaïm Nachman Bialik schreef in zijn beroemde essay *Halacha en Aggada*: „Halacha is de kristallisatie van de uiteindelijke en onontkoombare essentie van Aggada; Aggada is de inhoud van Halacha.” Rober Cover, een twintigste-eeuwse hoogleraar aan de Yale Law School, heeft dit idee verder uitgewerkt in zijn baanbrekende essay ‘Nomos and Narrative’, waarin hij schreef: „Geen enkele verzameling wettelijke bepalingen en voorschriften bestaat los van de verhalen die hun plaats en betekenis bepalen.”

De joodse wet en joods-wettelijke bepalingen zijn ingebed in de verhalen over de Uittocht uit Egypte en het geven van de Tora op de berg Sinai. De Uittocht legt een ethisch fundament neer om afzonderlijke wetgeving te kunnen toetsen en de ervaring van de Sinai doet het wortelen in het plan van God. Met andere woorden: God heeft de wetten bedoeld om een rechtvaardige samenleving op te bouwen, met nadruk op een rechtvaardige behandeling van de zwakkeren en rechtelozen. Er worden met name drie categorieën genoemd: de weduwe, de wees (Sjemot 22:21), en de vreemdeling (Sjemot 22:20), onmiddellijk gevolgd door een herinnering aan dat wij zelf vreemdelingen zijn geweest in Egypte.

Het is van belang dat we beseffen dat de betekenis van het verhaal verandert met de tijd, zodat het blijft passen bij veranderende omstandigheden. Een voorbeeld: het bestaan van slavernij is vanzelfsprekend in deze sidra. Dat is misschien vreemd in de ogen van een moderne lezer, zeker op het moment in het verhaal dat de Jisraëlieten juist uit de slavernij in Egypte zijn bevrijd. Echter, zorgvuldige studie van de tekst wijst uit dat, hoewel het in deze fase onmogelijk is de slavernij af te schaffen, het doel is om haar menselijker te maken (zie bijvoorbeeld Sjemot 21:20, 26-27). Het verhaal draagt daarom ethische kritiek aan op een instelling die nog niet kan worden afgeschaft. In onze tijd kunnen we die ethische kritiek volledig van kracht laten zijn, in de zin dat slavernij in geen enkele vorm gerechtvaardigd is of als humaan beschouwd kan worden; God heeft de vrijheid van de mens en diens bevrijding voor ogen. Deze interpretatie berust deels op het in verband brengen van de tekst over de Uittocht met het verhaal van de Schepping, waar ons wordt verteld dat ieder mens is geschapen naar het beeld van God (Beresjiet/Genesis 1:27).

In het Reform Jodendom is de ethische kritiek bepalend bij het interpreteren van de wil van God. Dat is belangrijk, want het is de voornaamste weg waarlangs wij hebben geprobeerd de halacha, de traditionele joodse wet, te begrijpen. Binnen de joodse jurisprudentie zijn er een aantal principes die de halachische autoriteiten de ruimte geven om veranderingen aan te brengen op grond van veranderde omstandigheden of voortschrijdend inzicht. Desondanks is de joodse wet naar zijn aard, en zoals hij wordt opgevat door traditionele wetsgeleerden of responsa-commissies, doorgaans conservatief. Zelfs binnen het Reform Jodendom is het *het Responsa Committee* van de *Central Committee of American Rabbis (CCAR)* soms conservatiever dan alle Reform-rabbijnen bij elkaar. Het Responsa Committee vervult een zeer belangrijke functie bij de pogingen om de joodse wet toe te passen op vragen die worden gesteld. Men doet zijn best om daarbij recht te doen aan zowel de halachische methode als aan het joodse verhaal zoals dat leeft in het hedendaagse Reform Jodendom.

We kunnen het verhaal, dat betekenis geeft, gebruiken om eenvoudigweg datgene wat ons niet aanstaat terzijde te schuiven, door de principes [van de halachische methode, red.] op een oppervlakkige manier te hanteren. We kunnen het verhaal ook gebruiken om een zorgvuldig besluitvormingsproces te beïnvloeden. Ik hecht veel waarde aan interpretaties waarmee ik het niet eens ben, maar die uitgevaardigd zijn door het *Responsa Committee* van de *CCAR* of die zijn gepubliceerd door het *Freehof Institute for Progressive Halakhah*, omdat die zorgvuldig beargumenteerd zijn. Zij voegen bronnenmateriaal toe dat men kan natrekken. Als ik het er

niet mee eens ben, moet ik een beredeneerd antwoord vinden, dat berust op een lezing van de bronnen.

Een discussie op het gebied van de interpretatie van de halacha die niet stopt, draait om het gebruik van verhalen - in het bijzonder van haggada uit de Talmud - om de uitkomst in controversiële kwesties te bepalen. Een voorbeeld: ik heb het verhaal van de martelaarsdood van rabbi Chanina ben Teradion gebruikt om argumenten aan te dragen ten gunste van actieve euthanasie; euthanasie is een geldige joodse keuze in het geval dat iemand terminaal ziek is en uitzichtloos lijdt. Dat verhaal vertelt hoe de beul die als straf bedoelde vlam [van de brandstapel, red.] verplaatste en de natte wol die op het hart van de rabbijn was gebonden om zijn lijden te verlengen weghaalde; zo zou de rabbijn een snellere, minder pijnlijke dood krijgen (bT, Avoda zara 18a). Mijn standpunt in deze kwestie bleek zeer controversieel, juist omdat ik teksten uit de haggada gebruik om het te verdedigen. De wisselwerking tussen halacha en haggada, tussen verhaal en nomos (wet), geeft ons een krachtige methode om na te denken over de waarden waarnaar wij ons leven richten.